

Hartmann Márton

AZ 1947. NOVEMBERI ENSZ HATÁROZAT ÉRVÉNYESSÉGE

A római hódítást túlélő zsidók szétszóródtak a világban, de olyan erős volt ragaszkodásuk az Igéret Földjéhez, melyet vallásuk tartott ébren, hogy egyre többen szivárogtak vissza a környező országokból. A Palesztinában élő zsidók száma Omar kalifa idején (637) 300-400.000 lehetett, de ez a szám a XIX. szd. elejére kb. 8 ezerre csökkent. Jelentős növekedés ebben az időszakban nem tapasztalható, 1880-ban több mint 20.000, 1922-ben, Palesztina 757 ezer lakosából 83 ezer volt zsidó. (Ugyanakkor Európából az USA-ba 2,5 millió települt).

A XIX. században a zsidók betelepülésének inkább vallási, mint politikai jellege volt. A visszatérés vágyát jelentősen erősítette az európai országokban elterjedt antiszemitizmus és zsidóüldözés (Oroszország, Lengyelország, Románia). Ebben a légkörben termékeny talajra találtak a cionizmus eszmerendszerének alapelemei, melyek már hivatalos megfogalmazásuk előtt élénken éltek és hatottak is a zsidóság egyes köreiben: Kivándorlás révén felépíteni a zsidó államot, a nem kivándoroltak nemzeti öntudatának fokozása, elkülönülés hangsúlyozása, a nagyhatalmak támogatásának megnyerése. Pl. Palmerston angol miniszterelnök már 1839-ben tanácsolja Viktória királynőnek, hogy az angol kormány vegye kézbe a zsidók Palesztinába való visszatelepítésének ügyét.

1897-ben a bázeli Cionista Nemzetközi Kongresszuson dönt el végképp, a vallási meggyőződés hatására, hogy a zsidó nemzeti otthon Palesztinában kell létrehozni, a nagyhatalmak segítségével, a világ zsidóságának odatelepítésével. Chaim Weizmann, aki Herzl halála után átvette a Cionista Világszervezet irányítását, nagyon jó kapcsolatokat épített ki befolyásos brit személyiségekkel, melynek révén sikerült elérnie, hogy az angol kormány támogassa a zsidó nemzeti otthon létrehozását Palesztinában. Ezt 1917. november 2-án Balfour angol külügyminiszter lord Rotschildnak címzett levelében hivatalosan is megerősíti. Anglia ekkor gátlástalanul, birodalmi érdekeinek szem előtt tartásával odaigéri a cionistáknak Palesztinát... 1920-ban határoztak úgy a szövetségesek, hogy Palesztina területe felett az igazgatás mandátuma Nagy-Britanniára szálljon. Ennek eredményeként jelentős zsidó bevándorlásra kerül sor, 1919-1931 között majd 100.000 bevándorló érkezik. A náci zsidóüldözések miatt jelentősen megélnkül a zsidó betelepülés, 1933-36 között (kb. 180.000 fő) majd 1937-től 1945-ig jelentősen visszaesik (kb. 110.000 fő érkezik csak).

Az arabok ellenállásának éle nem a zsidók ellen irányul a XX. század elején, hanem a cionista gyarmatosító idegenek ellen. A Balfour Deklaráció megjelenése után meg-

élenkül és általánossá válik az arab ellenállás. 1935-ben Kassem sejk vezetésével fegyveres felkelés tört ki, melyet az angolok levertek. 1936-ban általános sztrájkot hirdet az arab un. Magasabb Bizottság. Hatására az angolok a Lord Peel által vezetett bizottságot küldik ki a viszonyok megvizsgálására. A Peel Bizottság javaslatot tesz Palesztina felosztására, (ez szolgáltatott alapot az 1947-es felosztási határozathoz). Brit mandátum maradt volna Jeruzsálem, Betlehem, Názáreth, illetve a tengerhez vezető folyosó, a zsidó államnak jutott volna Galilea nagyobb része és a Jaffa-Jeruzsálem vonalról délre mintegy 6000 km²-nyi terület. Az araboké lett volna az ország nagyobbik része, de a termőföldek 60 %-a zsidó lakosságnak jutott volna.

A cionista kongresszus (Zürich 1937) elfogadta a javaslatot, míg az arab Magasabb Bizottság elutasította, nem volt hajlandó elismerni a zsidó közösség létét. 1937-ben fegyveres felkelés robbant ki a felosztási tervet miatt. Az arabok kezdetben sikereket értek el, de az angol katonai alakulatok és a cionista fegyveres erők 1939-ben leverték őket.

Az angol imperializmus érdekei ekkor már változtak a korábbiakhoz képest, így azért, hogy az arab államok jóindulatát megnyerjék, ígéretet tettek az önálló palesztin állam megteremtésére, a zsidó bevándorlás és a földvásárlás korlátozására (Fehér Könyv. 1939), akkor mikor a náciak által üldözött zsidók számára már valóban Palesztina jelentette az utolsó menedéket a tömeges megsemmisítés veszélye elől. A palesztinai arabok ebből már nem huzhattak hasznot, egyrészt katonai vereségük miatt, másrészt politikailag kétségbeesett helyzetbe kerültek széthúzó vezetőik miatt. Mire a Fehér Könyvvel kapcsolatos álláspontok egyeztetésére sor kerülhetett volna, kitört a második világháború.

Érdekes párhuzamot lehet vonni az első és második világháborús palesztinai helyzet között: - míg az első világháború idején brit-cionista együttműködés volt jellemző, addig a második világháborúban cionista ellenállás tapasztalható. Mindkét helyzetben pusztán a brit birodalom érdekei határozták meg az angol magatartást, tekintet nélkül minden másra. Ezek az érdekek a Szezei-csatorna és a Perzsa-öböl feletti ellenőrzés fenntartása, összeköttetés biztosítása szárazföldön Indiával és a Távol-Kelettel, valamint a Perzsa-öböl-olajának zavartalan kihasználása.

1942. május 11-én New Yorkban a Biltmore szállóban a rendkívüli cionista kongresszuson elfogadták Ben Gurionnak a Cionista világszövetség elnökének programját a független zsidó köztársaságról. Természetesen nem esik itt szó sem arabokról, sem kétnemzetiségű államról.

Megoldási tervek és felosztási kísérletek 1946-ban

A zsidó közösség kedvező helyzetbe került a háboru végére. Jó propagandájuk révén sikerült jelentős támogatásra szert tenniük. A hatmillió halottra és a nyugati hatalmak bűnös be nem avatkozási politikájára hivatkozva követelték, hogy szolgáltatssanak elégtételt a megmaradt zsidóknak. Ben Gurion határozott követeléssel lépett fel: engedélyezzék azonnal 100.000 zsidó betelepítését és az angol kormány nyilatkozatban jelentse ki, hogy Palesztina zsidó állam lesz. Anglia nem akarván az arab országok jóindulatát elveszíteni, halogató álláspontra helyezkedett, de a türelmetlen zsidó terroristák úgy döntöttek, hogy terrorakciókkal siettetik a brit döntést. 1945. október 31-én a Hagana, az Irgun és a Stern fegyveres osztagai támadást indítottak a haifai olajfinomító, a lyddai vasútállomás ellen, ötven helyen elvágták a vasutvonalakat, elsüllyesztettek 3 kishajót. London ezután erősítést küldött Palesztinába, de a megtorlás helyett novemberben közös amerikai-angol vizsgálóbizottságot küldött ki a bevándorlási és letelepedési problémák tisztázására.

A bizottság 1946 áprilisban tette közzé jelentését:

- állást foglalt a 100.000 zsidó táborlakó azonnali bevándorlása, illetve a további bevándorlás elősegítése mellett;
- támogatta az angol mandátum fennmaradását;
- kimondta: függesszék fel a zsidó bevándorlás korlátozását;
- tekintsék törvénytelennek az arab munkaerő bojkottját a zsidó tőkéből létesített vállalatoknál.

Az angol kormány mindehhez még azt fűzte hozzá, hogy a bevándorlás feltételül a Hagana leszerelését és fegyvereinek beszolgáltatását szabja meg. Ez a megoldási javaslat sem az arab, sem a zsidó közösségnek nem felelt meg. Mindkét közösség érdekévé vált a mandátum megszüntetése.

A cionisták elhatározása egyértelmű volt, terrorcselekményekkel, erőszakos akciók sorozatával kiűzni az angolokat Palesztinából. Így került sor 9 hid felrobbantására, brit katonatisztek elrablására, majd ennek tetőzéseként a jeruzsálemi Dávid Király Szálloda felrobbantására. London már-már nyílt hadműveletekbe kezd, de visszatorpanjtja két körülmény: az USA ebben az esetben nem nyújt kölcsönt, a másik: az angol közvélemény ekkor értesült a volt náci táborokban feltárt borzalmakról és nyomást gyakorolt a kormányra. Az angol vezetés újra tárgyalásos rendezési módot választ. 1946. július 31-én közzétették az un. kantonizálási tervet (angol-amerikai elképzelés). A brit védnökség területén egy arab és egy zsidó tartomány alakulna.

A zsidó közösség elvetette a kantonizációs tervet, de ugyanekkor lemondva saját, egész Palesztina elfoglalására támasztott igényeiről, Ben Gurion és azok a vezetők, akik

elkerülték a korábbi letartóztatást, találkoztak Párizsban és kidolgoztak egy olyan felosztási tervet, amely szerint a zsidó állam kapná Galileát, a tengerpartot, Jeruzsálemet, a Negev sivatagot és hozzájárulnának ahhoz, hogy Anglia megtarthassa támaszpontjait. Az arab állam Szamariából, Judeából és egy Ramlén és Lyddán át Jaffához vezető folyosóból állt volna.

Az arabok most megfontoltabban értékelték ezt a kezdeményezést, mint az előző években tett megoldási javaslatokat. Elismerték a zsidó közösség létezését, de ők sem fogadták el a kantonizációs tervet, hanem tárgyalásokat javasoltak Londonnal Palesztina sorsáról.

Ugyanakkor az Arab Liga 1946. augusztus 12-én azt is javasolta, hogy kétesztendő átmeneti időszak után egységes, független arab-zsidó államot hozzanak létre libanoni minta alapján, megfelelő képviselőhöz jutva a kormányban és a parlamentben.

1946. szeptember 10-én Londonban konferenciát hívnak össze. Itt terjesztik be az arabok javaslatukat, melyet az angol kormány ad acta tesz. Az angol kormány 1947 februárjában terjeszti elő utolsó javaslatát a londoni konferencián, amelyben a mandátum még 5 évig való fenntartása után jönne létre a független kétnemzetiségű állam.

Miután az utolsó angol javaslatot is elutasította mindkét fél, a brit kormány 1947. április 2-án kérte az ENSZ főtitkárát, hogy Palesztina kérdését vegye fel a közgyűlés következő rendes ülészakára.

Az ENSZ és Palesztina

Április 28-án összeült az ENSZ rendkívüli közgyűlése 55 nemzet képviselője gyűlt össze, hosszú vita után megállapodtak az UNSCOP (United Nations Special Committee of Palestine; az Egyesült Nemzetek Palesztina Különbizottsága) kiküldésében. A (ténymegállapító) bizottságban 11 állam vett részt.

Andrej Gromiko, a Szovjetunió képviselője a közgyűlés 1947. május 14-i ülésén így összegezte a szovjet álláspontot: "A palesztinai kérdés igazságos megoldása csakis úgy található meg, ha figyelembe vesszük valamennyi érdekelt nép jogos követelését. Ezek a megfontolások késztetik a Szovjetuniót arra, hogy leszögezze: a zsidó nép és a palesztinai arab nép jogos érdekei csak úgy vehetők teljes mértékben tekintetbe, ha független, kétnemzetiségű arab-zsidó állam létesül. Az ilyen állam egyenlő jogokat adna zsidó és arab állampolgárainak, és biztosítaná a két nép együttműködését a közös érdek alapján és mindkettő javára. Ha azonban kiderül, hogy a zsidó-arab viszony megromlása miatt az ilyen megoldás gyakorlatilag megvalósíthatatlan, akkor egy másik alternatívát kell megvizsgálunk: Palesztina felosztását két autonóm és független államra egy zsidó és egy arab államra..."

Amíg a Zsidó Ügynökség nagy reményeket fűzött a bizottság működéséhez, addig az Arab Liga bojkottálta azt. A vizsgálat lefolyása után Genfben ült össze az UNSCOP jelentése összeállítására. Augusztus végére elkészült a munka.

Az UNSCOP jelentése

1. A palesztinai angol mandátumot meg kell szüntetni.
2. A bizottság hét tagjának többségi javaslata - Palesztinának önálló arab és zsidó állammá való felosztását ajánlja. A zsidó államhoz tartozna az Emek síkság, Kelet Galilea, a partvidék nagy része és a Negev-sivatag. Ez 16.570 km²-t tenne ki, az arab állam ugyanakkor csupán 9330 km² lenne. (Az egész terület kb. 26.000 km²). Jeruzsálem és Bethlehem legyen ENSZ védnökség alatt.
3. A kisebbségi javaslat - India és Jugoszlávia támogatja - szövetségi állam megalakítását szorgalmazta.
4. A jelentés két éves átmeneti időszakot javasolt, Nagy-Britannia és még egy, vagy több ENSZ-tag védnöksége mellett, s ezután a két független, de egymással gazdasági unióban lévő állam megalakítását.
5. Az átmeneti időszakban függesszék fel a földvásárlási tilalmat a tervezett zsidó állam területén, valamint emeljék fel a zsidó bevándorlási kvótát havi 6.250 főre.

A Zsidó Ügynökség mérsékelt örömmel fogadja a többségi javaslatot, Zürichben a Cionista Végrehajtó Bizottság viharos ülés után mégis elfogadja.

Az Arab Liga inkább a kétnemzetiségű állam mellett állt, elutasította a felosztási javaslatot. Joggal kifogásolta a zsidó államnak juttatott méltánytalanul nagy területeket, valamint az UNSCOP két tagjának - Guatemala és Uruguay - leplezetlen cionistabarát magatartását.

Az ENSZ átadta az UNSCOP jelentését az un. ad hoc bizottságnak, amely az arabok javára megváltoztatta a felosztási tervet, kb. 2.500 km²-t, Jaffát és Beershebát nekik ítélte. Az ad hoc bizottság hosszú tárgyalás után novemberben terjeszti elő végleges határozat-tervezetét a felosztásról. Gromiko 1947. november 26-án még egyszer hangsúlyozta a Szovjetunió álláspontját, amely nem változott a májusi elképzeléshez képest, de ugyanakkor kiemelte, hogy irreális a közös zsidó arab állam létrehozásának gondolata, ezért nem marad más, mint külön zsidó és arab állam létrehozása.

A felosztási határozat

A terület felosztása következtében a lakosság megoszlása a következőképpen történt volna a két államban: A zsidó állam területén (14.100 km²) 498.000 zsidó és 497.000 arab lakos, a palesztin állam területén (11.100 km²) 725.000 arab és 10.000 zsidó la-

kos élne. Jeruzsálem és környéke (170 m²) 205.000 lakossal - fele-fele arányban arab, illetve zsidó - semleges övezet (Corpus separatum) lenne. (Azért kell ezt feltételes módban fogalmazni, mert ez a határozat nem valósult meg soha sem úgy, ahogy ezt az ENSZ előírta). A határozat ezen kívül többek között a következőket tartalmazta:

1. A mandátumot legkésőbb 1948. augusztus 1-ig meg kell szüntetni...
2. Legkésőbb 1948. október 1-én meg kell alakulnia a független zsidó és arab államnak, s a speciális jeruzsálemi nemzetközi közigazgatásnak.

1947. november 29-én délelőtt került sor a szavazásra, amelynek során 33-an a felosztási határozat mellett foglaltak állást, ellene 13-an voltak, és 10 ország küldötte tartózkodott.

A Zsidó Ügynökség elfogadja az ENSZ 181-es felosztási javaslatát, de az általános ujjongás hangulatában hallatszanak felhangok is, mint pl. Menahem Begin beszéde az Irgun illegális rádiójában a döntés után: "A haza felosztása illegális. Érvénytelen a felosztási egyezmény. Nem köti a zsidó népet. Jeruzsálem mindenkor a fővárosunk volt és az is lesz. Egész Palesztina földje Izrael birtokába kerül - mindörökre. (Ez az elképzelés a szónok miniszterelnöksége idején már reális valóság volt, csupán az utolsó szó okoz a Közel-Keleten jelenleg még megoldhatatlan problémát).

Palesztina arab lakossága nem ujjongott, hanem sztrájkot hirdetett, utána megsokasodtak a zsidók elleni merényletek, Jeruzsálemben házakat gyújtottak fel. Megindul az arab készülődés a fegyveres harcra a zsidók ellen.

Az Arab Liga főtitkára Azzam pasa dzsihádöt hirdetett az ENSZ határozat ellen, Palesztina védelmére. 1948 januárjában 4-5000 arab önkéntes szivárgott át a határokon és kezdett fegyveres akciókat, de nem érték el a várt eredményeket, sőt az elszámtan harcoló zsidó telepések még át is vették a kezdeményező szerepet. A Zsidó Ügynökség egyes propagandával igyekszik megnyerni a nemzetközi rokonszenvet azzal, hogy azt hangsúlyozza, kizárólag önvédelemre rendelkeztek be, s az ország területén csupán külföldi zsoldosok harcolnak, a palesztinai arabok békében kívánnak élni a zsidókkal. Ez az igazságnak csupán egy részét tartalmazza, de ügyesen leplezi a zsidó elgondolásokat, amelyek szerint 1948. május 15-ig a brit mandátum megszűnéséig, a zsidó államot meg kívánják tisztítani az arab lakosságtól. A megfélemlítés módszerét alkalmazták, erre szolgált az Irgun terrorlegényeinek kiméletlen akciója, melynek során 1948. április 9-én Deir Jaszin falu teljes lakosságát lemészárolták - 254 személyt, férfiakat, nőket és gyermekeket. Az ezt követő két hét alatt, ennek hatására, 150.000 palesztin hagyta el szülőföldjét. A zsidó fegyveres erők sikerei miatt az Arab Liga Kairóban tartott ülésén elhatározták a fegyveres fellépést. 1948. május 14-én kivonták az utolsó angol egységeket

és még aznap kikiáltották Tel Avivban Izrael Állam függetlenségét. Másnap, május 15-én, öt arab ország hadseregei megtámadták Izraelt, ezzel a palesztin-zsidó összecsapás átváltozott arab-izraeli konfrontációvá. A háboru a támadás előnyeit kihasználó arabok sikerével kezdődött. A háboru második szakaszában az izraeli csapatok eredményes akciókkal felmentették Tel Avivot, szétverték az északi frontot, egész Galilea a Hagana kezére került, sőt Libanonba is behatoltak. Az izraeli hadi sikerek után julius 18-án jött létre az újabb tüzszünet. Az ENSZ megbízásából Folke Bernadotte svéd diplomata szeptember 16-án a válság megoldására rendezési tervet terjesztett elő. A katonai helyzet figyelembevételével Transzjordánia és Izrael között kívánta felosztani a területet. Izraelben elvetették a javaslatot, sőt a Stern terroristái szeptember 17-én megölték Bernadotte grófort.

Izrael ezután határozta el magát az újabb támadásra, először elfoglalta a Negev sivatagot, majd a Sinai félsziget ellen fordult, de az angol tiltakozástól tartva innen visszavonult, és bekerítette a Gázában állomásozó egyiptomi erőket.

A Biztonsági Tanács 1948. november 16-án ismét érvényt tudott szerezni a tüzszüneti felhívásnak. Az ENSZ tevékenysége ebben az időben jelentősen megélnkül. De Izrael különböző manőverekkel igyekezett kijátszani a világszervezet határozatait, úgy ahogy a későbbi időben sem volt olyan eset, hogy ENSZ határozatot Izrael egyértelműen teljesített volna.

1949. február 24-én aláírták az ENSZ közvetítéssel létrejött Ródosz szigeti egyezményt. Ennek értelmében Egyiptom megkapta a 378 négyzetkilométer nagyságu Gázai-övezetet, Izrael megtarthatta a Negev térségben megszerzett területeket (sőt 1949. március 10-én megszegve ezt a szerződést is, elfoglalta az Akabai-öböl parti Um Rassas arab települést, itt építette ki Eilat kikötőjét). Ezen megállapodás megkötése után már nem lehetett megvalósítani az ENSZ eredeti felosztási tervét. Izrael mintegy 6.600 km² nagyságu plusz területet vont fennhatósága alá, így Palesztina területének nem 56,4 %-án, hanem 77,4 %-án rendezték be Izrael Államot. Izrael Állam nemcsak területét növelte, hanem "javított" a lakosság számarányán is, nem utolsósorban az Irgun közreműködésével sikerült "arabtanítani" Izraelt. 756.000 embert üldöztek el és csupán 170.000 fő körüli arab maradt a megnagyobbodott Izraelben. Transzjordánia elfoglalta és 1950. április 25-én annektálta a Jordánon túli területet, a Gázai övezet pedig Egyiptom fennhatósága alá kerülve megmaradt ideiglenesen Egyiptom ellenőrzése alatt álló területnek.

Azért, hogy nem jöhetett létre a palesztinai arab állam, azt csupán részben okozta a zsidó területszerzés. A főbűnösök ebben a reakciós arab államok voltak, de mindenekelőtt Abdallah transzjordániai uralkodó annexiós politikája. A palesztinai arabok ügyét végül is a nem palesztinai arabok képviselték. Palesztinában nem tudtak egységesen fel-

lépni, főleg a feudális családok ellenségeskedései, a visszatért Husszeini-csoport egyeduralomra való törekvése miatt.

Ilyen körülmények között nem csoda, hogy a palesztinai arab nép nem tudta megoldani saját állama megteremtését. Bizton állithatjuk, hogy az ENSZ 1947. novemberi 181. számú határozata nem érvényesült.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1 Abu Ijad: Heimat oder Tod, Düsseldorf, Wien, 1979.
- 2 Ansprenger: Juden und Araber in einem Land.
- 3 Archiv der Gegenwart. É.n.
- 4 Dr. Benke József: Cionizmus és (pán) arabizmus Palesztinában, 1980.
- 5 Dr. Benke József: A cionizmus. Propagandista, 1981. 4.
- 6 Dr. Benke József: Izrael társadalmi viszonyainak fejlődése (1948-1978) Kézirat
- 7 Dr. Benke József: A palesztin nemzeti tudat kialakulása és története, Valóság, 1975. 9.
- 8 Dr. Benke József: A zsidó nemzeti tudat kialakulása. Valóság, 1976. 1.
- 9 Dr. Benke József - Hartmann Márton: A palesztinok szociális strukturája és gazdasági helyzete. Tájékoztató, 1980. 4.
- 10 Makai György: Izrael állam és a cionizmus. Bp. 1973.
- 11 Makai György: Izrael állam háboruja. Bp. 1968.
- 12 O. Tugonova: A Közel-Kelet a világpolitikában. Kossuth, 1969.
- 13 A zsidókérdés kézikönyve, Kolozsvár 5694-1934.
- 14 A zsidó állam. Bp. 1948.